

Moudrost, my a Bůh

Doplňková četba

Tato práce je předložena studijnímu oddělení Global University
jako jeden z požadavků pro klasifikaci v předmětu

BIB4133

Mudroslovná literatura

Vypracoval

Michael Buban

Odevzdáno dne 15. 6. 2013

Obsah

Oddíl 1: Moudrost stará a moderní.....	3
Mudroslovná sdělení tehdy a dnes.....	3
Mudrosloví mimo Izrael.....	4
Mudrosloví Mezopotámie.....	4
Egypt.....	4
Kanán.....	5
Sdělení Kazatele.....	5
Cyklus času v Božích rukách.....	5
Nesouvislost mezi skutkem a důsledkem.....	6
Ježíš naplněním Moudrosti.....	6
Matoušovo přispění.....	6
Janovo a Pavlovo přispění.....	7
Oddíl 2: Vztah mezi Moudrostí, Bohem, Dvěma světy a Milenci.....	8
Moudrost chce mít s námi vztah.....	8
Význam personifikace.....	8
Vztah Moudrosti k Hospodinu a její účast na stvořitelském díle.....	8
Moudrost jako statečná žena.....	9
Bůh Jóba na lavici obžalovaných.....	9
Motiv soudu.....	9
Nebeský prostředník, vykupitel.....	9
Boží obhajoba.....	9
Dva světy podle Šalomouna.....	10
Čtyři dějiště Písňe písni.....	11
Oddíl 3: Boží svrchovanost.....	12
Boží svrchovanost u Jóba, Kazatele a Sírachovce.....	12
Boží svrchovanost podle Sírachovce.....	13
Bibliografie.....	14

Oddíl 1: Moudrost stará a moderní

Mudroslovná sdělení tehdy a dnes

Charakteristické zacílení mudrosloví směřuje k osobní stránce života, do okamžiků důležitých rozhodnutí či nejistot a v neposlední řadě do otázek rodinného života¹. Při práci na tomto úkolu rozhodně připouštím svou neznalost lifestyle magazínů, manuálů na život a módních trendů, které bez zastavení míjejí. Pokusím se přesto komentovat krátký verš ze třicáté kapitoly Přísloví a uvést ho do kontrastu s dnešním podobným naučením.

Je pokolení, které zlořečí svému otci a své matce nežehná
Přísloví 30,11

Bylo by příliš laciné zahrnout do pohledu na obtíže mezigeneračních vztahů i extrémní případy bezcitnosti. Jsou přeci případy daleko bližší, častější, o to nenápadnější a přehlížené.

Článek „Tři telefonáty“ na Katolickém týdeníku se pokouší pít se po těchto jemnějších nuancích vztahů rodičů, kteří jsou životem vytvarováni do neměnné podoby, s dětmi, kteří nenalézají k rodičům cestu porozumění, ať si to uvědomují, nebo ne. Setkáváme se tak s Karlem trpícím starou arogantní matku, dále s Janou zneužívající matčiny dobroty a nakonec s Josefem, v nemocnici trpělivě čekajícím na návštěvu příliš zaměstnaných dětí².

I má vlastní zkušenost a pozorování zná tento problém: Kde je hranice mezi úctou k starému rodiči a porušením osobní integrity? Žalmista v mudroslovné pasáži tvrdí, že „čím jsou šípy v ruce bohatýra, tím jsou synové zplození v mládí“ (Ž 127,3n). Pro nás to znamená: Právě v našich rodičích, v celém jejich minulém působení, když nás zplodili a vychovali, i v současném působení, v němž nás potřebují a svým způsobem doplňují, právě v tom se naše osobní integrita zakládá jako naše určení tak, jako se ostří a směr šípu zakládá na bohatýrově počínu. Jsem si samozřejmě vědom případů katastrofálních rodičovských selhání. Co však naše „civilnější“ případy Karla, Jany a Josefa? Karlova matka by možná byla daleko snesitelnější, pokud by neležela její výstřednost výhradně na bedrech jednoho šípu – syna Karla. Janě je možné doporučit, aby se stala šípem své obětavé matky namísto obětování své matky svým „střeleným“ záměrem. Josef se zachovává pro nás příkladně: sám žije způsobem bohatýra, který již šípy vystřelil a s důvěrou je poroučí jejich větrným osudům. Možná jen, že by jeho hrdinství nebylo potřeba, kdyby jeho šípy byly na svém místě: v toulci bohatýra u jeho boku.

Příběh ilustruje rady psychologa Petra Šmolky, který je v rozhovoru poskytuje čtenářům Katolického týdeníku³. Vlastnostmi a podmínkami korektního vztahu k rodičům tedy podle něj je:

1. Projev péče a lásky. U těch je samozřejmě předpokladem odpuštění křivd. Podobně radí Přísloví 19,11: „Prozíravost činí člověka shovívavým, promíjet přestupky je jeho ozdobou.“
2. Pevný vztah s manželským partnerem, který je nadřazený vztahu k rodičům. V Genesis 2,24 se podobně píše: „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“ Jedná se o součást přirozeného stvořitelského pořádku, s nímž mudrosloví počítá a z nějž vychází.

¹ Clifford, 19

² Tři telefonáty. *Katolický týdeník* [online]. Praha: Zvon, 1990-2013, 2004/21 [cit. 2013-06-09]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/tema/tri-telefonaty.html>

³ Méně může být i více. *Katolický týdeník* [online]. Praha: Zvon, 1990-2013, 2004/21 [cit. 2013-06-09]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/tema/mene-muze-byt-i-vice.html>

3. Poskytování takové pomoci, jaké jsem skutečně schopen beze škod na vlastní straně. Rozhodují-li se o oběti svého času a prostředků rodičům, pak je dobré „klást si otázku, zda jsem s to takovou obět' podstoupit, aniž bych ji alespoň v duchu rodičům nezazlíval.“, neboť „včasné 'ne' je někdy pro vztah podstatně větším přínosem než se skřípěním zubů opakovaná 'ano'.“ V tomto smyslu souhlasí i Přísloví 17,18: „Člověk bez rozumu dává ruku a svému druhovi se zaručuje.“ Mohu se přeci zavázat k něčemu, co nemohu dodržet?

Mudrosloví mimo Izrael

Ohlasy konfrontace s okolními kulturami, s nimiž za dob pisatelů Bible docházel Izrael do kontaktu jako s okupanty, nepřáteli, obchodními partnery či sousedy, jsou nedílnou součástí biblické výpovědi⁴, a tedy i obsahu mudroslovných sdělení. A jelikož Izraelská moudrost alespoň na první pohled odráží spíše jen vágně záležitosti zvláštního Božího zjevení, exodu či Zákona, je také vůči mudrosloví okolních národů nejsrovnatelnější⁵.

Mudrosloví Mezopotámie

- Je obsaženo v kultuře tří civilizací: Sumerské, Babylónské a Asyrské⁶.
- Moudrost má hierarchický charakter. Pochází od božstva (Ea, sumersky Enki), sestupuje na ostatní božstva, pak na nadpřirozené učence, následné učence, lidské učence a na lidi⁷.
- Na rozdíl od biblické moudrosti užívá žánrů hádanky a bajky, školské satyry a disputací ze školského prostředí⁸.
- V případě sbírky Šurupakových rad je většina přísloví nepřímá, metarofická. Jejich pointa není nutně mravoučná, ale sebestředná, byť správná.
- Tématika je podobná: rady pro výběr partnerky, rady proti špatné společnosti a proti plánování zlého, proti odplácení nepříteli⁹.
- **Společenská situace**¹⁰
  - Akkadané znali tři druhy písařů: byrokrata, básníka a učence. Byli vydržováni královským dvorem, aby udržovali chrámovou kulturu.
  - Mezopotámští písaři nebyli spojeni ani s náboženskou složkou, ani se nevymezovali nenábožensky. Byli spjati s dvorem jako úředníci, autoři eposů či poezie a jako učenci, kteří na objednávku produkovali věštby a znamení.

Egypt

- Srovnatelné mudrosloví nalézáme v Egyptě v polovině třetího tisíciletí před Kristem.
- Podobně jako biblická Přísloví, i egyptská si kladou za cíl uschopnění mladého člověka k

---

4 Clifford, 23

5 Ellington, 29

6 Ellington, 30

7 Clifford, 25n

8 Clifford, 26

9 Clifford, 29

10 Clifford, 32n

plnému a šťastnému životu^{11,12}.

- Ústřední myšlenkou na pozadí je *maat*, totiž idea božského řádu věcí. Moudrý se zachová podle něj, hlupák se podle něj nezachová¹³.
- Přísloví vznikala jako vodítka pro chudé ambiciózní muže, kteří se chtěli prosadit v těch oblastech společnosti, s nimiž neměli zkušenosti. Významnou okolností mnohých přísloví vyzývajících k lojalitě vladaři, jsou období chaosu a bezvlády mezi dynastiemi¹⁴.
- **Společenská situace**
  - Na rozdíl od Mezopotámie nebyla Egyptská moudrost vázána výhradně na královský dvůr¹⁵.
  - Přísloví byla produktem cvičného opisování žáky v takzvaných „Domech života“, které se často nacházeli blízko chrámu a byly spojené s uctíváním¹⁶.

Kanáň

- Kanánské mudrosloví je méně běžné a více závislé na Mezopotámii¹⁷.
- Nejdůležitějším spisem je *Ahíkarův příběh* (ang. *Story of Ahíqar*, nebo jen *Ahíqar*)¹⁸ protkaný asi stovkou přísloví. Je podobný příběhům o Josefovi, Danielovi a Ester¹⁹. Ahíkar je falešně obviněn, musí se skrývat, ale Bůh mu pomůže přivést krále k moudrosti. Příběh opět velice vyzdvihuje lojalitu vůči králi²⁰. Ahíkar králi Esarhaddonovi říká:

Jak Bůh Slitovný je král,
výsost v jeho hlasu.
Nikdo před ním neobstál
leč v El našel spásu.²¹

Sdělení Kazatele

Cyklus času v Božích rukách

Moudrost knihy Kazatel budeme spolu s Cliffordem čerpat s ohledem na její kosmologické předpoklady. „Její vesmír“ je vesmírem garantujícím lidské rase její charakteristiky. Neustálá lopota (v. 1,13) je marná, neboť se vše děje znovu a cyklicky. Jádrem kazatelovy kosmologie je proto ve

---

11 Fee & Stuart, 186

12 Clifford, 33

13 Clifford, 34

14 Clifford, 34n

15 Ellington, 30

16 Clifford, 37

17 Ellington, 30

18 Ibid.

19 Clifford, 38

20 Ellington, 30

21 Clifford, 39; volně přebásnil autor

A king is like the Merciful;
even his voice is haughty.
Who is there who could withstand him,
but one with whom El is?

verších 4-11: nic pozemského nemá reálnou hodnotu, neboť cyklus všechny rozdílů nivelizuje²². Kazatel následně dokládá svá zjištění na vlastním příkladu „krále nad Izraelem“, jehož ani mimořádné možnosti zasahovat do dění světa a do vlastního osudu, a dokonce ani sama moudrost (v. 2,15), z pomíjivosti nevymanily.

Další články kosmologie rozvíjí kazatel ve třetí a čtvrté kapitole: člověk neovládá svůj osud, všechno má totiž svůj čas (vv. 3,1-8), který je Boží kompetencí určován nepostihnutelnou prozíravostí²³. Kazatelova kosmologie je svým způsobem dialektická: Lidské pachtění je nesmyslné (kap. 1), vše se cyklicky opakuje (v. 3,15); je to však Bůh, který všechno učinil „v pravý čas“ (v. 3,11a). Zádrhel, který kazatel v kosmu spatřuje, tedy netkví v marnosti světa, ale v tom, že „člověk nevystihne začátek ani konec díla, které Bůh koná“ (v. 3,11b).

Nesouvislost mezi skutkem a důsledkem

Tradiční moudrost těží z masivního předpokladu souvislosti mezi ctností člověka a výsledným obrazem jeho života. Tento předpoklad kazatel odmítá²⁴ a předkládá na místo něj výsledky vlastního pozorování. Nikdo si například nevzpomenul na moudrého chudáka, který zachránil celé město (v. 8,14n). Ve verších 10,8-11 zase Kazatel naráží na možnost bezdůvodné nehody.

Navzdory nevypočitatelnosti světa spatřuje kazatel jistou výhodu v moudrosti, která je lidem prospěšná a milá (v. 10,10nn)²⁵.

Ježíš naplněním Moudrosti

Víme, že Novozákonní autoři používali izraelské mudrosloví předání svého poselství. Věříme také, že stejná moudrost, která je obsažena v izraelském mudrosloví, byla Ježíšem více než použita a adaptována; byla jím reprezentována. Pro profesora R. Steina je Ježíš s ohledem na šíři užívání mudroslovných prostředků a vazeb na starozákonní moudrost „učitelem mudrosloví“²⁶. Podobně například Derek Kidner spatřuje v Ježíšově prosbě za Petra ideovou spojitost s Jóbem. Ježíšovo protivení se Satanovi nespočívalo v úsilí o zákaz zkoušek, ale v úsilí o jejich prospěšnost²⁷. Moudrost jako bytostný atribut přisuzovali Ježíšovi i první křesťané. Jestliže byl Bohem, který svou smrtí spasil hříšné a byl rovněž Bohem, který svým životem v těle Boží Moudrost dokonale reprezentoval²⁸. Ke křesťanskému pohledu na podstatu moudrosti přispěli různí autoři za různých okolností:

Matoušovo přispění

Jedním z prvních sporů křesťanstva s židy byl právě spor o pojem „moudrost“. Je moudrost totožná se židovským zákonem, jak naznačuje Sírachovec 24? Nebo jsou to „nebeská tajemství“ podle první knihy Enochovy 42,1-3? Nebo lze Moudrost ztotožnit s Kristem, jak říká Pavel v Koloským 1,15-20 či Jan na začátku svého evangelia (J 1,1-18)?²⁹

Matouš k této kontroverzi přispívá ve verších Matouš 11,25nn:

---

22 Clifford, 103

23 Clifford, 105

24 Clifford, 108

25 Clifford, 109

26 Ellington, 17

27 Ellington, 61

28 Clifford, 167

29 Clifford, 168

V ten čas řekl Ježíš: „Velebím, tě Otče, Pane nebes i země, že jsi ty věci skryl před moudrými a rozumnými a zjevil jsi je maličkým.
Ano, Otče, tak se ti zalíbilo.
Všechno je mi dáno od Otce; a nikdo nezná Syna než Otec, ani Otce nezná nikdo než Syn - a ten, komu by to Syn chtěl zjevit.“

Rozumíme zde, že jisté věci jsou skryté před moudrými a rozumnými a zjevené maličkým (v. 25). To znamená, že Moudrost není přirozeně přístupná, je dostupná Božím milostivým zjevením. Nu, a tato moudrost je v rámci „všeho daného od Otce“ tím, co chce Ježíš zjevit (v. 27).

Janovo a Pavlovo přispění

Apoštol Jan začíná své evangelium přísným ztotožněním Krista se stvořitelem „Logem“. Termín „Logos“ odkazuje na „rozum“ ve smyslu shodném s hebrejským termínem pro moudrost. Podobností je více: stejně jako Moudrost u Sírachovce 24,9, i Ježíš ve verši J 1,14 „staví stan“³⁰ a podobně jako má u Sírachovce 24,16 „milost a slávu“, i u Jana 1,14 má Ježíš „slávu, slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy“³¹.

Pavlův hymnus o Kristově stvořitelství opět spojuje Kristovu osobu s Moudrostí, neboť i ona má stvořitelství úlohu. Srovnáme Pavlova Krista, „skrze něhož a pro nějž je vše stvořeno“ (Kol 1,16) s Moudrostí, která byla při tom, „když [Bůh] upevňoval nebesa, ..., když vymezoval obzor nad propastnou tůň“ (Př 8,27)³²!

30 Ve verši J 1,14 Logos „staví stan“, neboli „dlí“ mezi námi. Řecky: ἐσκήνωσεν [eskenósen] (J 1,14; W-H).

31 Clifford, 169

32 Ibid.

Oddíl 2: Vztah mezi Moudrostí, Bohem, Dvěma světy a Milenci

Moudrost chce mít s námi vztah

Význam personifikace

Personifikace Moudrosti není nijak překvapivá či magická. Jde o běžný biblický literární prostředek. (Srovnej např. Ž 43,3: „Sešli své světlo a svoji věrnost, ...“.) Moudrost není sama, setkáváme se přeci se stejně vitálním protějškem, s Hloupostí v kapitolách 5-7. (Tím se myslí „špatná žena“, „cizinka“, která je metaforou cizí nemoudrosti³³.) Její promluvy nevyučují žádné zvláštní pravdě, volají však posluchače k poslušnosti stejně, jaká náleží Hospodinu. Jejím poselstvím je Ona sama³⁴.

Podle některých vychází personifikace Moudrosti z kanánské bohyně moudrosti, podle jiných jde o odraz Egyptské ideje řádu *maat*. Pro takové spekulace však nenalzáme důkazy. Třetím možným východiskem personifikace je představa svůdnice, cizí proradné ženy, která se objevuje v ugaritských, sumerských a řeckých textech. Východisko personifikace nicméně nic neříká o jejím záměru. Jaká je funkce personifikované Moudrosti? Profesor Clifford se s ohledem na rodičovskou povahu moudrosti v Přísloví domnívá, že personifikace Moudrosti je rovněž cílena k mladým a rozhodujícím se:

Střetnutí nás jako čtenářů s Paní Moudrostí má následující kontext: adresuje každého z nás v kritickém okamžiku našich životů, když jsme, řekněme, v procesu budování našich životů, zakládání domácnosti, hledání vztahu³⁵.

Vztah Moudrosti k Hospodinu a její účast na stvořitelském díle

Paní Moudrost je především personifikováním Boží vlastnosti. Přísloví zakládají její důvěryhodnost na tom, že předcházela ostatnímu stvoření a že na stvořitelském díle spolupracovala s Hospodinem³⁶. O jejích ohlasech v Ježíšově učení a v Jeho základních charakteristikách jsem pojednal v předchozím úkolu. Bylo by možné „vykutat“ hlubší porozumění úloze Boží moudrosti v dějinách spásy, toto ale není předmětem tohoto studia.

Jako personifikovaná Boží vlastnost je Moudrost přitažlivou ženou, která pobízí posluchače, aby s ní budoval vztah. Všimněme si, že se Moudrost kromě své výzvy zachová vůči posluchači spíše pasivně; je to především on, kdo má jednat. Odměna tohoto vztahu je zaručena vztahem Moudrosti k Bohu, navázáním vztahu však, totiž kladným přijetím moudrosti, se posluchač ocitá v závazku, který zakládá závaznost všech ostatních přísloví³⁷.

---

33 Clifford, 62

34 Clifford, 55

35 Clifford, 56

Our encounter as readers with Woman Wisdom therefore has a context: she addresses all of us at a critical moment in our lives, when we are, so to speak, in the process of building our lives, founding a household, seeking a relationship. The book takes a particular moment in a youth's coming of age and uses it as an analogy.

36 Clifford, 61

37 Clifford, 56

Moudrost jako statečná žena

Kniha přísloví je zakončena tzv. „chválou statečné ženy“. Profesor Clifford se domnívá, že tato chvála opět směřuje Paní Moudrosti, jejíž personifikace je pro celou knihu určující. Moudrost pozvala čtenáře do vztahu podobného manželství. Tento vztah, je-li naplněn, buduje moudrost příkladně, jak ukazuje přirovnání života mladého člověka, který se jí zavázal³⁸.

Bůh Jób na lavici obžalovaných

Motiv soudu

Jóbova právní námitka vůči Hospodinu se odehrává v jeho dlouhém monologu v kapitolách 29-30. Hlavní hrdina sám sebe vykresluje jako spravedlivého a bezchybného, avšak zneuctěného a z božího dopuštění poškozeného. Námitka spočívá v tom, že se Jóbovi nedostalo spravedlnosti, byť ji on sám jako nadřizený nad jinými neporušoval (vv. 29,11n)³⁹.

Soudu se Jób představuje jako bezúhonný. Sám na sebe spravedlnost svolává, aby svou bezúhonnost ukázal. Nepřiznává si tím více, než co o něm řekl sám Bůh (vv. 1,8; 2,3), jeho nárok je ale o to provokativnější, že implikuje Boží bezprecedentní porušení Jóbovy integrity⁴⁰. Námitka a implicitní obvinění jsou tak vyneseny.

Nebeský prostředník, vykupitel

Aby se tedy Jób mohl utkat s nesrovnatelným soupeřem, musí ustavit metaforu soudu a pokusit se o právní ofenzivu. Mimořádně zajímavým aspektem metafory je prvek „svědka“ ve verši 16,19 (srov. také 19,25):

■ Ale nyní, hle, mám svědka na nebesích, můj přímluvce je na výšinách.

Přesná interpretace „vykupitele“ je nejistá. Může se jednat o samotného Boha, nebo o člena nebeského zástupu⁴¹. Tento „svědek na nebesích“, „přímluvce na výšinách“ nápadně připomíná Krista ve Velekněžském úřadu, když „přináší dokonalé spasení těm, kdo skrze něho přistupují k Bohu“ (Žd 7,25). Ačkoli je podobnost Jóbova vykupitele s Kristem mimořádná, nesmíme zapomenout, že zápletka Jóbova soudního případu se netýká věčné spásy člověka, ale teodiceji, to je „ospravedlnění Boha“. Podobnost je proto pouze náhodná. Jóbův svědek, přímluvce, vykupitel, je v devatenácté kapitole volán k potvrzení Jóbových slov, k dosvědčení jeho obžaloby Boha z křivdy (Jb 19,6).

Boží obhajoba

Bůh v kapitolách 38-42 odpovídá na dvojí obvinění⁴²:

1. z nespravedlivé a vrtošivé správy světa,
2. a z nespravedlivé vlády neboli z neschopnosti zajistit práva ukřivděného nevinného.

Obě jednání zahrnují Boží promluvu a Jóbovu odpověď. Formují společně rozsáhlý paralelismus⁴³.

38 Clifford, 67

39 Clifford, 86

40 Ibid.

41 Clifford, 82

42 Clifford, 89

43 Ibid.

V první promluvě (38,4-39,30) používá Bůh svých stvořitelských počinů a nevyzpytatelných záměrů jako obhajoby proti obvinění z nespravedlnosti a vrtošivosti. Nepřesvědčuje Jóna jinak, než jednoduchými otázkami, které poukazují na jeho časoprostorovou omezenost a neschopnost pochopit hluboký záměr stvoření⁴⁴. „Kde jsi byl[, Jóbe]?“ ptá se Bůh, „když jsem zakládal zemi?“ (v. 38,4). Jón se na Boží odpověď vzdává a skládá status žalobníka; musí mlčet (vv. 40,4n), neboť nemá, co by odpověděl⁴⁵.

Druhou promluvou se Bůh Jóna táže: „Zpochybnil bys mou spravedlnost?“. Termínem spravedlnost se nyní nemyslí jen strohá objektivita, ale činný zásah do nespravedlivé situace⁴⁶. Behemot a Leviatan, hrozné kreatury popisované v následující rozpravě, představují kosmické zlo, nad nímž má Bůh kontrolu. Toto kosmické zlo nečiní člověku dobro, neplní žádnou funkci, přesto je mu Bohem umožněno existovat navzdory zločinnému potenciálu, který nese. Jónovým omylem zde byla antropocentrická perspektiva, která nebere ohled na nedomyšlitelnost Božích záměrů.

Jónova odpověď je uznaná (vv. 42,2-6). Skládá zbraně, stahuje žalobu a mění své vnímání Boha⁴⁷.

Dva světy podle Šalomouna

Apokryfní Moudrost Šalomounova je obklopena zvláštními okolnostmi: O autorovi nevíme nic, původním jazykem je řečtina, místem vzniku nejspíše Alexandrie⁴⁸, která byla jako přístavní a knihovní město charakteristická výměnou myšlenek a čiperným intelektuálním ruchem⁴⁹. Reflektivně se však hlásí ke starozákonnímu historickému a ideovému dědictví⁵⁰ a navzdory svým zvláštnostem je proto o nepochybnou součásti izraelského mudrosloví⁵¹.

Hovořit o „dvou světech“ je v případě prvních šesti kapitol *Moudrosti Šalomounovy* zcela na místě. Kontrast obou světů vychází z jejich povahy. První svět je místem průchozím, proměnným a spíše zdánlivým, než skutečným. Je to svět pod vládou ďábla, předurčen k zániku. Je obýván svými občany bezbožníky. Pravý a skutečný svět je stvořený Bohem, předurčený k nesmrtelnosti, obývaný svými spravedlivými občany⁵².

Přechodný svět je světem každodenní zkušenosti. Pravý svět je světem neviditelným až do okamžiku, v němž se člověk rozhodne pro moudrost. S touto volbou se pojí pronásledování spravedlivých, které však vede k jejich vyzvednutí a k veřejnému zadostiučinění. A právě cesta spravedlivého, která nutně obnáší ponížení a vyvýšení, je prostředkem zjevení trvalého světa⁵³.

V Moudrosti Šalomounově se setkáváme se silnými ohlasy příběhu o spravedlivém, který skrze ponížení došel náhrady (Ester, Daniel, Josef, Ahíkar), stejně jako s platónským pohledem na svět ideální a svět zdánlivý. Etika a poselství příběhu se podřizuje ontologickému rámci⁵⁴. Moderní křesťanské aplikace podobné ontologie se zhostil například C. S. Lewis v poslední části *Letopisů Narnie*, v níž jsou všichni kladní hrdinové přeneseni do „opravdové Narnie“, na rozdíl od hrdinů záporných. Pro nás křesťany jsou dva světy vhodnou ilustrací naší pozice před Bohem, jak výstižně komentuje profesor Clifford:

---

44 Clifford, 91n

45 Clifford, 92

46 Ibid.

47 Clifford, 93nn

48 Clifford, 134

49 Clifford, 136

50 Clifford, 134

51 Ibid.

52 Clifford, 143

53 Ibid.

54 Clifford, 146

Občané tohoto světa, „děti Boží“, které důvěřují svému Otci, jsou trnem v oku bezbožné straně, neboť svědčí o jiném světě. Jsou-li zabiti bezbožnými, vystoupí na nebesa a usvědčí bezbožného či nerozumného⁵⁵.

Čtyři dějiště *Písň písni*

V *Písni písni* rozeznává Marcia Falková čtyři různé fyzické kontexty neboli scény, v nichž se *Píseň* odehrává⁵⁶. Jsou jimi:

1. Venkovská příroda jako místo kultivované a pohostinné, bohaté na plody, podporuje pozitivní vyjádření. Příkladem je v. 2,13n; 4,1.13.14.
2. Divoká příroda jako místo vzdálené a přirozené, rovněž však nebezpečné, je prostředím k vyjádření záhadného, nepostihnutelného a někdy nebezpečného aspektu mileneckého vztahu. Příkladem je v. 2,3.15; 8,5.
3. Interiéurní prostředí uvnitř budov je místem útočiště před nepřátelstvím vnějšího světa. Dle v. 8,2 je to místo milování a zakládání domácnosti (milý dívku poučuje).
4. Ulice města jsou pak pro milence nejnepříznivější. Zde se dívka setkává s nepřátelskou stráží. Svět dívce vytýká lásku (v. 8,1), strážci ji bijí (v. 5,7), ostatní ženy pohrdají (v. 8,8n).

Z mého pohledu lze k navrhovanému členění namítnout, že sama *Píseň písni* s ním počítá jen velmi okrajově, spíše jako přirozený důsledek logického děje. Že se strážci a posměvači vyskytují na ulicích, že k milování dochází za zavřenými dveřmi, že venkovská příroda je místem romantiky a divoká zas místem výzev vztahu, je poměrně zřejmé; jinak to nemůže být. Namítnout lze rovněž, že divoká příroda je k nerozlišení od venkovské. Jako charakteristická sama o sobě vystupuje pouze ve verších 3,6 a 8,5 jako poušť a jako les ve verši 2,6. Domnívám se proto, že členění Faulkové je dobrou homiletickou pomůckou, nijak objevnou, ale ani škodlivou.

---

55 Clifford, 146-147

The citizens of this world, “the children of God” who trust in their Father, are an affront to the ungodly party, for they witness to the other world. If they are killed by the ungodly, they will ascend to heaven and convict the ungodly of folly.

56 Clifford, 163

Oddíl 3: Boží svrchovanost

Boží svrchovanost u Jóba, Kazatele a Sírachovce

U každého z pisatelů narážíme v jeho střetu s otázkou Boží spravedlnosti a svrchovanosti na odlišné aspekty a nuance problému. Každý z nich řeší specifický problém.

Jób v soudním procesu s Hospodinem vznáší dvojí obvinění: Obvinění z vrtošivé správy světa a obvinění z neschopnosti zajistit spravedlivému náležité zadostiučinění⁵⁷. (Viz kapitolu Bůh Jóba na lavici obžalovaných.) Klíčovou otázkou Jóba je Boží svrchovanost.

Kazatel taková obvinění nevznáší. Na rozdíl od Jóba, který předpokládá Boží zodpovědnost za správu světa a za spravedlivé zadostiučinění, odmítá kazatel jakoukoli přímou souvislost mezi příčinou a následkem v životě člověka. Bezprostřední trest za zlý skutek, ani odměna za dobrý skutek, neexistuje⁵⁸, neboť „jsou spravedliví, které jako by poznamenalo dílo svévolníků, a jsou svévolníci, které jako by poznamenalo dílo spravedlivých“ (Kaz 8,14). A přesto má „veškeré dění pod nebem svůj čas“ (Kaz 3,1). Klíčovou otázkou Kazatele je Boží plán. Svůj čas má totiž i chvíle, kdy „Bůh postaví před soud vše, co je utajeno, ať dobré či zlé“ (Kaz 12,14), pročez platí Kaz 12,13:

Závěr všeho, co jsi slyšel: Boha se boj a jeho přikázání zachovávej; na tom u člověka všechno závisí.

Sírachovec řeší opět jiný problém. Zatímco Jób s kazatelem samozřejmě předpokládali lidskou svobodu činit dobro i zlo, Sírachovec cítí potřebu vyrovnávat se právě s tímto předpokladem. Příkladem budiž verš 15,11:

Neříkej: „Hospodin zavini, že jsem odpadl,“ on přece nedělá to, co nenávidí.

Rozumový základ skutečné lidské svobody nalézá Sírachovec ve svém učení o protistojných párech⁵⁹: Všichni lidé jsou si rovni, „všichni lidé jsou z hlíny, ze země byl stvořen Adam“. (v. 33,10). „Páry“, o nichž se mluví ve verši 33,15, jsou vzájemným protikladem, ale ne ve smyslu předurčení, ale ve smyslu postavení ve světě, neboť Bůh každému svrchovaně udělil úkol: „píce, hůl a břímě oslu, chléb, kázeň a práce otroku“ (v. 33,25). Patříčnost tohoto svrchovaného uspořádání světa pak Sírachovec důrazně dosvědčuje například ve verši 39,21:

Nelze říkat: „Nač je toto a k čemu zas ono?“ Všechno totiž bylo stvořeno ke svému účelu.

Uspořádání světa svobodu člověka neomezuje, může ji nanejvýš reflektovat (v. 39,25):

Dobré věci byly od počátku stvořeny pro dobré, a špatné pro hříšníky.

Fatalismus a predestinace jsou tedy Sírachovcově představě Boha cizí. Bůh svrchovaně polarizuje páry věcí, svrchovaně určuje řád ve světě, je však Bohem, který neprotiřečí svému charakteru (v. 15,20):

Nikomou nenařídil jednat svévolně ani nedal nikomu povolení hřešit.

57 Clifford, 89

58 Clifford, 108

59 Clifford, 130

Boží svrchovanost podle Sírachovce

Sírachovcovo pojetí svrchovaného Božího stvoření, které sestává z polarizovaných párů a umožňuje tak existenci dobra i zla k jistému účelu, jsem popsal výše. Sírachovcova – s opatrností řečeno – dualistická kosmologie (Sr 33,14), zcela zachovává představu o Boží svrchovanosti, která byla uplatněna při stvoření, a zároveň připravuje půdu pro svobodnou vůli člověka, která, byť svrchovaně vsazena do svrchovaného pořádku, bude vlastním rozhodnutím inklinovat, volit, polarizovat se. V rámci stvoření, které je svrchovaně polarizováno a uspořádáno, proto nutně dochází k další stratifikaci: různému osudu jednotlivých kvalitativně totožných stvoření⁶⁰.

Ve verši 27,6. Sírachovec uvádí:

Na ovoci se pozná, kdo pěstoval strom; na slovech se projeví smýšlení lidského srdce.

Hebrejské יָסַר [jeser], které se ve druhé polovině verše překládá českým „smýšlení“, se odkazuje na lidskou vůli, neboli povahu, neboli tendenci. Koncept „lidské tendence“ sahá do Genese 8,21 a 6,5, kde Bůh spílá „zlým výtvořům lidského srdce“ (heb. opět *jeser*). Pro Sírachovce je lidská povaha neutrální, Bůh mu „ponechal možnost vlastního rozhodování“ (Sr 15,14; heb. opět *jeser*)⁶¹.

Na tomto základě pak Sírachovec zakládá lidskou zodpovědnost. Od výše citovaných veršů 15,11n se lidská zodpovědnost rýsuje ještě zřetelněji například v kontrování „davovému smýšlení“ (S 16,17; „Skryji se před Hospodinem, kdo by si na mne tam nahoře vzpomněl?“) a dále, podle mého daleko závažněji, v odpovědnosti za „zvěstování skutků spravedlnosti“ (S 16,22n):

„Kdo bude ohlašovat jeho skutky spravedlnosti a kdo na ně bude čekat? Vždyť doba smlouvy je vzdálená.“
Jen omezenec takto uvažuje, jen člověk pošetilý a svedený může uvažovat tak hloupě.

Navzdory tomuto zdá se adekvátnímu vyrovnání se s Boží svrchovaností nalézám i u Sírachovce stopy dospívání do dialektických poloh. Považme například Pavlovské hledisko verše 33,13:

Jako hlína v rukou hrnčíře, hnětená, jak on uzná za vhodné, tak jsou lidé v rukou toho, kdo je jejich tvůrcem, aby jim odplatil podle svého rozhodnutí.

Podobně jako v současné diskusi o Boží svrchovanosti, i zde vyplývá: Konečná pravda je tajemstvím, na které lidská slova nestačí. Z hlediska lidského je za své činy odpovědný člověk, takže se nemůže vymlouvat (srov. S 15,11). A přesto je Bůh naprosto svrchovaný, aby se nikdo nechlubil.

60 Clifford, 130

61 Clifford, 122

Bibliografie

Biblické verše jsou uvedeny dle Českého ekumenického překladu.

CLIFFORD, Richard J. *The wisdom literature*. Nashville, Tenn.: Abingdon Press, c1998, 181 p. ISBN 06-870-0846-8.

ELLINGTON, By Scott, Developed in cooperation with the Global University STAFF a Instructional development specialists: UMD STAFF. *Wisdom Literature: an independent-study textbook*. 1st ed. Springfield, MO: Global University, 2008. ISBN 978-076-1712-503.

FEE, Gordon D a Douglas K STUART. *Jak číst Bibli s porozuměním*. 3. vyd. Překlad Alena Koželuhová. Praha: Návrat domů, c2012, 239 s. ISBN 978-80-7255-270-2.

Katolický týdeník [online]. Praha: Zvon, 1990-2013, 2004/21 [cit. 2013-06-09]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/>